

DAVID VRIESENDORP
EN FRED HOOGELAND

MOED MOET

VERSLAGEN VAN NEDERLANDSE
VETERANEN, VAN NEDERLANDS-
INDIË TOT URUZGAN

SPECTRUM

Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv, Houten – Antwerpen

Spectrum maakt deel uit van Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv
Postbus 97
3990 DB Houten

© 2012 David Vriesendorp en Fred Hoogeland
© 2012 Nederlandstalige uitgave: Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv, Houten – Antwerpen

Eerste druk

Omslagontwerp: Studio Jan de Boer
Foto omslag: Gerben van Es
Omslagfoto auteurs: Wilco van Dijen
Foto's fotokatern: Gerben van Es, Cees Baardman, Jan-Kees de Meester en Henri Westendorp
Opmaak: Elgraphic bv, Schiedam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 Auteurswet 1912, juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB, Hoofddorp).

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken dient men zich tot de uitgever te wenden.

ISBN 978 90 00 31663 2
NUR 688

www.unieboekspectrum.nl

Opgedragen aan de korporaal der mariniers Jeroen Houweling,
omgekomen in Afghanistan op 17 april 2010.

INHOUD

Voorwoord Peter ter Velde	9
Inleiding	13
Peter van Uhm	17
Giovanni Hakkenberg	25
Patrick Cammaert	35
Onno Eichelsheim	41
Niels Roelen	51
Martijn Brian	57
Marco Kroon	63
John Titahena	73
Marcel Duivestein	81
Gwenda Nielen	89
Willem, Jan en Jaap	99
Peter Tankink	107
Bram Vriends en Neequaye Dsane	115
Jelte Groen	121
Harry Ju	131
Guido van Brakel	139
Gerben van Es	147
Geert Jan Knoops	155
Jessica Houweling	163
Nawoord Henk Kamp	169
Slotbeschouwing	173

VOORWOORD

Peter ter Velde, Zwolle 1964, reisde als oorlogsverslaggever van het NOS Journaal naar diverse oorlogs- en crisisgebieden, zoals Israël, Palestina, Egypte, Libanon, Haïti en Indonesië. Daarvoor was hij van 1996 tot 2001 correspondent in Israël voor het Radio 1-Journaal. Vanaf het begin van de Nederlandse missie in Uruzgan heeft hij zich gespecialiseerd in Afghanistan. Hij publiceerde o.a. het boek Kabul & Kamp Holland.

Roel was vol bravoure, humor en gedrevenheid; net als veel andere jonge militairen van de Battle Group. Een echte infanterist, zoals ik die voortdurend tegenkwam tijdens mijn reizen in Uruzgan. Roel was een SLA (Schutter Lange Afstanden). In de dagen dat ik hem ontmoette en met hem over zijn werk praatte, vertelde hij dat hij nog nooit iemand had doodgeschoten. Hij was betrokken bij vuurgevechten, maar als sluipschutter had hij nog geen één keer de trekker overgehaald. Ergens vond hij dat ook wel weer jammer, zei hij, want hierop had hij per slot van rekening al die tijd getraind.

In diezelfde week waren we met het peloton van Roel in Sorgh Morgab, een dorp tussen Tarin Kowt en de Baluchivallei. Roel en zijn waarnemer gingen op het dak van een huis liggen aan de rand van het dorp. Ik nam een foto van hem toen ik langsliep. De rest van het peloton ging dieper het gebied in, maar nog geen tweehonderd meter verderop werd het vuur op de Nederlanders geopend. Het vuurgevecht duurde enkele uren.

Aan het eind van de middag keerden we terug op de buitenpost waar we verbleven. De luitenant van het peloton riep iedereen op naar de de briefing te komen. Roel was er ook en al snel bleek dat hij enorm worstelde. Hij had de trekker dit keer wel overgehaald. Uit een huis was een man naar buiten gerend. Hij had slechts enkele meters afgelegd toen Roel hem doodschoot. De waarnemer had de man gezien en Roel had zonder te twijfelen geschoten. Maar nu twijfelde hij wel. ‘Ik heb geen wapen gezien,’ zei Roel. Het hele peloton steunde Roel. ‘Vanuit dat huis werd geschoten. Het kan niet anders of die man was Taliban,’ zo werd hem van alle kanten uit de tent verzekerd. Roel zag het gezicht van de man voor zich. Dat is nu juist ook het punt bij een SLA-schutter. Je schiet niet iemand op grote afstand neer, zoals andere infanteristen; je ziet je tegenstander door het zeer sterke vizier in het gezicht. Roel zag het gezicht van de man voor zich en vroeg zich af of hij een vijand was. ‘Niemand in dat huis kan een burger geweest zijn. Als er al burgers waren, dan zouden die door de Taliban worden vastgehouden tot na het vuurgevecht,’ zo probeerden Roels collega’s het nog een keer.

De volgende morgen kwam ik Roel tegen. We dronken samen een kop koffie. ‘Ik heb het altijd een keer willen doen, maar nu het zo ver is gekomen, is het helemaal niet leuk,’ zo mompelde hij met een blik in het oneindige. In de dagen die resteerden, hervond Roel zichzelf niet. De bravoure, humor en gedrevenheid waren verdwenen.

Hoewel het verhaal van Roel heel specifiek voor hem als SLA-schutter geldt, staat het toch niet op zich. Ik sprak een luitenant die in totaal meer dan een jaar in Uruzgan is geweest en in die periode veel heeft gevochten. Hij vertelde me dat hij vaak tegen jonge militairen zegt dat ze niet moeten verlangen naar vuurgevechten. ‘Ik verlangde er zelf ook naar, maar toch ook weer niet. Het is heel dubbel. Maar als je het eenmaal hebt meegemaakt, merk je dat het niet iets is waar je naar verlangen moet,’ zo zei hij. Natuurlijk, militairen van de gevechtseenheden willen graag vechten en dat past ook wel bij hun jonge leeftijd, maar door de ervaringen die ze opdoen, veranderen ze vaak. Ik ken veel militairen die door het oog van de naald zijn gekropen. Die geluk hebben gehad. Die de controle in bepaalde situaties kwijt waren. Die vrienden hebben verloren. Die vrienden hebben die voor hun leven psychisch of lichamelijk getekend zijn. Die door schade en schande hebben gemerkt dat oorlog en vechten niet ‘leuk’ is, zoals Roel het verwoordde. Die, kortom, de onschuld voorbij zijn.

Een heftige uitzending zoals die naar Uruzgan is vaak levensveranderend. Het wil zeker niet zeggen dat alle militairen negatief zijn veranderd. Integendeel, sprak een moeder van een uitgezonden militair die vertelde dat haar zoon als een jongen wegging en als een man terugkwam. Zij bedoelde dit niet negatief, maar ze moesten wel weer wennen aan elkaar toen haar zoon weer bij hen in huis kwam wonen. Na slechts vier maanden was er een volwassene in huis bij gekomen in plaats van een kind. Andere militairen die ik nu spreek, kijken zeer positief op hun uitzendingen terug. Veel jongens, van zo rond de twintig jaar, hebben voor hun gevoel dé ervaring van hun leven gehad en hadden Uruzgan nooit willen missen. Dit was *military life to the max*, zoals een van de commandanten van de Battle Group het eens noemde. Veel militairen delen die mening.

Dat is ook logisch: zij hebben gekozen voor het beroep van militair en nooit eerder hebben zij hun beroep zo intens kunnen beoefenen als in Afghanistan.

Ik was Roel uit het oog verloren, maar niet vergeten. Ik vroeg mezelf geregeld af hoe het met hem ging. Antwoord op die vraag kreeg ik pas een kleine drie jaar later toen ik zijn sergeant tegenkwam. We praatten bij en ik vroeg hem naar Roel. ‘Die heeft het moeilijk gehad,’ zei hij. Dat kwam niet als een verrassing. ‘Het heeft een jaar geduurd voordat hij weer helemaal de oude was. Ik en anderen met mij hebben veel tijd in hem geïnvesteerd, maar het gaat nu gelukkig goed met hem.’

In *Moed Moet* zijn veel ervaringen van militairen te lezen. Ook van militairen die op eerdere missies dan Afghanistan zijn geweest. Ik heb het boek met zeer veel plezier gelezen, omdat ook blijkt dat uitzendingen naar Libanon, Joegoslavië, Korea en andere plaatsen op deze wereld voor veel militairen achteraf gezien levensveranderend en levensvormend zijn geweest.

Peter ter Velde

INLEIDING

In mijn zestigste levensjaar benaderde ik mijn oude schoolvriend Fred Hoogeland met het idee om een boek te schrijven over militairen die in oorlogs- of crisisgebieden actief waren geweest of dat nog steeds zijn. Welke ethische en morele dilemma's komen ze tegen, hoe gaan ze hiermee om, wat zijn hun motieven om in de krijgsmacht actief te zijn, welke rol speelt hun opvoeding, welke invloed hebben *skills and drills* op hun gedrag en hoe ervaren ze het werk dat ze doen? Wat betekent moed voor hen en wat vinden ze van hun tegenstanders? Hoe gaan ze om met leiderschap en wat betekent dat voor hen?

Gelukkig liet Fred me niet in de steek. Na ons eindexamen aan het Christelijk Lyceum in Zeist is Fred naar het Koninklijk Instituut voor de Marine gegaan en is daardoor op de hoogte van het krijsbedrijf. Zijn ervaring als kolonel der mariniers, thans b.d., onder meer actief bij de vredesmissie UNTAC (Cambodja), UNMEE (Ethiopië-Eritrea) en SFIR (Irak), alsmede zijn netwerk, zijn waardevol gebleken. Fred is bij het overgrote deel van de gesprekken aanwezig geweest en was steeds bereid om voor mij de voor een buitenstaander lastig te begrijpen militaire terminologie te duiden. Voor het schrijven ben ik zelf verantwoordelijk, maar Fred is een geweldige steun en toeverlaat geweest bij het tot stand komen van dit boek. Sterker nog, zonder hem zou het nooit gelukt zijn.

De tijd van mijn eigen dienstplicht (lichting KLU 68-8) ligt ver achter mij. In mijn periode als directeur van SOS-Kinderdorpen en als directeur van Amnesty International Nederland heb ik veel mensen ontmoet die het predikaat dapper of moedig verdienen. Samen met Karin Jironet schreef ik

in 2007 het boek *De rol van het geweten*. In dit boek vroegen we aan voorzitters van raden van bestuur van multinationale ondernemingen naar de uitgangspunten van hun handelen. Mede aan de antwoorden op deze vragen ontleende ik mijn inspiratie tot het schrijven van dit boek.

Aan de hand van gesprekken met generaal-majoor b.d. Marcel Urlings en generaal Arie van der Vlis, destijds mijn medebestuurslid van het Instituut Clingendael, peilden Fred en ik de belangstelling voor het onderwerp. Met de toenmalige Chef Defensiestaf generaal Dick Berlijn voerden we in het najaar van 2007 een gesprek op het ministerie van Defensie in Den Haag en daar kregen we de verzekering dat men ons wilde voorzien van een lijst van namen van militairen die we zouden kunnen interviewen. De gedachte dat we door middel van vraaggesprekken met onze zwaarddragers een objectief beeld wilden schetsen over moed en twijfel, sprak hem aan. We hebben geprobeerd bij alle krijgsmachtsonderdelen gesprekspartners te vinden en dankzij onder meer Jan Blacquièrre en Detlev Simons, beiden werkzaam bij de afdeling voorlichting van Defensie, maar zeker ook dankzij Fred Hoogeland, is dit in belangrijke mate gelukt. Het eerste verkennende gesprek werd gevoerd met Peter van Uhm, die enthousiast was over ons plan. Het laatste gesprek was met Jessica, weduwe van korporaal der mariniers Jeroen Houweling, omgekomen in Afghanistan.

De inhoud van het boek komt geheel voor mijn rekening. We hopen door deze publicatie inzicht te geven in de besluitvorming van militairen onder moeilijke en gevaarlijke omstandigheden. Tevens spreken we de wens uit dat militairen zich in het geschrevene herkennen en er mogelijk van leren. Aan het thuisfront van de militairen kunnen de vraaggesprekken een beeld geven van de omstandigheden waaronder en de sfeer waarin hun dierbaren opereren. Niet iedere militair confronteert het thuisfront met zijn angst, twijfel en eenzaamheid. Wij wensen dat het boek ook een bijdrage zal leveren aan de maatschappelijke erkenning van en de waardering voor de inspanningen van de mannen en vrouwen in de krijgsmacht. Zij verrichten hun werkzaamheden immers in opdracht van onze samenleving. Ze worden uitgezonden naar oorlogs- en crisisgebieden waar ze onder vaak moeilijke en gevaarlijke omstandigheden hun werk doen. Wij wijzen erop dat, zoals Dick Berlijn het zo treffend formuleerde, ‘de werkelijkheid niet bestaat, die wordt immers gevormd uit allerlei puzzelstukjes’. We hopen door ons boek een klein stukje aan de voltooiing van de puzzel, over mensen van verschillende leeftijden, achtergronden en krijgsmachts-

onderdelen en hun reacties op moreel-ethische dilemma's, bijgedragen te hebben.

De verhalen die men met ons deelde, getuigen niet van 'flauwhartigheid' en 'weifelmoedigheid', zoals het gedrag van niet-dapperen in de zeventiende eeuw werd aangeduid. De slag in de Javazee, de politionele acties in het voormalig Nederlands-Indië, de missie in Libanon, de luchtoorlog boven de Balkan, Srebrenica, de treinkaping in Drenthe, de slag bij Thora in Afghanistan en de missie in Tsjaad passeerden de revue. Maar ook het werk van iemand van het Rampen Identificatieteam. Wellicht a-typisch, want hij was niet actief als militair, zoals de overige geïnterviewden, is het verhaal van Geert-Jan Knoops.

Het vraaggesprek met de weduwe Jessica van de in Afghanistan omgekomen korporaal Jeroen Houweling, dat we als hommage aan Jeroen als laatste hoofdstuk hebben opgenomen, is een voorbeeld van moed op het thuisfront zonder welke geen missie mogelijk is.

Gedurende een periode van ruim twee jaar zijn met zeventien mannen, één vrouw en een weduwe van een omgekomen militair gesprekken gevoerd. Soms gebeurde dit bij mij thuis in Den Haag of in de huiselijke kring van de gesprekspartner, maar vaker in een of andere werkkamer op een kazerne in Utrecht, Doorn, Assen, Breda of Den Haag. De jongste gesprekspartner was nog begin twintig, de oudste diep in de tachtig jaar.

Aangezien het schrijven van dit boek in de vrije tijd plaatsvond, duurde de voltooiing ervan langer dan de bedoeling was. De omstandigheid dat militairen regelmatig op missie zijn en daardoor niet gemakkelijk bereikbaar, heeft ook bijgedragen aan enig uitstel.

Wat de gesprekspartners met elkaar gemeen hebben is hun grote mate van openheid, hun enthousiasme en hun affectie met het beroep. Vanzelfsprekend is het ene verhaal spraakmakender dan het andere, maar tot onze grote erkentelijkheid heeft nagenoeg een ieder zich volledig gegeven. We hebben de afspraak gemaakt dat er zonder toestemming van de geïnterviewden niets gepubliceerd zal worden. Sommigen veranderden nogal wat in de tekst, een enkeling zelfs grote delen, anderen keurden de tekst zonder enige wijziging goed. Wij zijn onze gesprekspartners bijzonder erkentelijk voor de tijd die ze namen, de inzet die ze tentoonspreidden en de bereidheid waarvan zij blijk gaven. Hun verhaal werd het onze en zal weldra dat van onze lezers zijn.

Zeer erkentelijk zijn we voor het fotomateriaal dat Gerben van Es ons ter beschikking stelde. Dat oud-minister van Defensie Henk Kamp bereid was een nawoord te schrijven is bijzonder, vooral ook voor de geïnterviewde militairen die op een waarderende wijze terugdenken aan hun destijds hoogste politieke baas.

Bijzonder erkentelijk zijn Fred en ik voor het meedenken van Marjan Groen van het Mariniersmuseum en de bijdrage van de Stichting Historische Verzameling Korps Mariniers, die zonder dralen een aantal boeken heeft afgenomen.

Dankbaar ben ik dat Amy haar Fred afstond om tijd aan dit boek te besteden, en Rolanda, mijn echtgenote, die de concepten, vaak onder luid commentaar van de krekels, gedurende onze vakanties in ons huisje in de Abruzzen, redigeerde.

Voor de titel van het boek dank ik mijn zoon Jan die in 2005 als voorzitter van de Veerstichting samen met zijn bestuur het Symposium Moed Moet organiseerde.

Pietranico (Italië), juli 2012